

حضور ایران در جهان باستان

دکتر اصغر محمودآبادی

استاد تاریخ ایران و اسلام

در دانشگاه اصفهان و دانشگاه هنر سپهر اصفهان

نشر پرسم

۱۳۹۹

سرشناسه	: محمودآبادی، سیداصغر، ۱۳۲۷
عنوان و نام پدیدآور	: حضور ایران در جهان باستان / نویسنده اصغر محمودآبادی ؛ ویراست رضا اردو.
وضعیت ویراست	: ویراست ۲
مشخصات نشر : تهران	: انتشارات برسم
مشخصات ظاهری	: ۶۳۶ ص
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۷۱۳۸-۰۱-۶
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه
یادداشت	: نمایه
موضوع	: ایران -- تاریخ -- پیش از اسلام
موضوع	: Iran--History--To633
شناسه افزوده	: اردو، رضا، ۱۳۶۸، ویراستار
رده بندی کنگره	: DSR ۱۴۰
رده بندی دیوبند	: ۹۵۵/۰۱
ماره کتابخانه ملی	: ۶۱۰۹۹۹۳

حقوق ناشر و مؤلف و عکاس محفوظ است.

حضور ایران در جهان باستان

نویسنده: دکتر اصغر محمودآبادی
طراحی جلد: هوخت پارس (مهندس بهزادی)
صفحه آرا: هفته نامه امرداد
ویراست دوم: رضا اردو
عکس روی جلد: زیر نجمی
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۱۳۸-۰۱-۶
تیراژ: ۳۰۰ نسخه
سال نشر: بهار ۱۳۹۹
چاپ: اول، ویراست دوم
بها: ۱۱۰۰۰۰ تومان

پشتیبانان مادی و معنوی اثر: هوخت پارس، نشریه امرداد، نشر برسم

9 786227 1138016

📧 dinazdehnadi@yahoo.com | ☎ ۰۹۱۹۳۳۹۰۳۳۴ | 📠 ۰۹۱۹۳۳۹۰۳۳۴

میدان رسالت، خیابان هنگام، خیابان شهید قزوینی، پلاک ۶۶

تلفن: ۰۹۱۹۳۳۹۰۳۳۴-۷۷۲۰۷۰۹۴

فهرست

۱۳.....	سخن ناشر.....
۱۵.....	از شام، تا بام.....
۱۷.....	پیشگفتار.....
۲۱.....	مقدمه.....
۲۹.....	فصل اول: تاریخ، فرهنگ و تمدن عیلام.....
۳۴.....	مشخصات عصر طلایی عیلام.....
۳۵.....	انحطاط و سقوط عیلام.....
۳۷.....	دین در عیلام.....
۴۰.....	خط و زبان در عیلام.....
۴۳.....	هنر و معماری در عیلام.....
۴۴.....	هنر معماری در عیلام.....
۴۶.....	پی‌نوشت‌ها.....
۴۹.....	فصل دوم: حضور مادها در سپیده دم تاریخ ایران.....
۵۲.....	آثار مربوط به قوم ماد در منابع جهانی.....
۵۳.....	تاریخ ماد به روایت تاریخ.....
۶۳.....	شاهنشاهی ماد.....
۶۶.....	عوامل وحدت دولت ماد.....
۶۹.....	کیش مردم ماد و نقش آن در تحول دولت.....
۷۱.....	پی‌نوشت‌ها.....

۷۹.....	فصل سوم: فرهنگ، هنر و شهرسازی مادها
۸۱.....	فرهنگ، هنر و شهرسازی مادها
۸۳.....	سرانجام مادها
۸۹.....	پی‌نوشت‌ها
۹۱.....	فصل چهارم: نقد و بررسی مبانی حقوقی و اجتماعی جامعه ایرانی در عصر مادها
۱۰۲.....	پی‌نوشت‌ها
۱۰۵.....	فصل پنجم: بنیادهای استراتژیک در روابط مادها و آشوری‌ها
۱۱۶.....	پی‌نوشت‌ها
۱۱۹.....	فصل ششم: درآمدی بر کتاب‌شناسی کلاسیک عهد هخامنشیان
۱۲۴.....	پی‌نوشت‌ها
۱۳۷.....	فصل هفتم: هخامنشیان
۱۳۹.....	پیشینه‌ی هخامنشیان در تاریخ و ریشه‌ای دودمانی
۱۴۴.....	گام‌های نخستین پارس‌ها در مسیر قدرت
۱۴۶.....	کوروش دوم هخامنشی و نگاه منابع به شخصیت او
۱۵۲.....	پی‌نوشت‌ها
۱۵۵.....	فصل هشتم: عصر کوروش و تشکیل دولت هخامنشی
۱۵۸.....	پیروزی بر دولت ماد، اولین قدم به‌سوی ایجاد مرزهای امنیت استراتژیک
۱۶۰.....	فاتح پارسی به‌سوی غرب می‌تازد
۱۶۳.....	کوروش در شرق (۵۴۵-۵۳۹ پ.م)
۱۶۵.....	کوروش، بابل، فرات
۱۶۹.....	پی‌نوشت‌ها
۱۷۳.....	فصل نهم: امپراتوری هخامنشیان پدیده‌ای نوین در تاریخ کهن
۱۸۲.....	منابع مصری و یونانی و نگاه آن منابع به کمبوجیه در مصر
۱۹۰.....	پی‌نوشت‌ها
۱۹۵.....	فصل دهم: داریوش شاهنشاه برگزیده‌ی اهوره‌مزدا
۲۰۵.....	پی‌نوشت‌ها
۲۰۷.....	فصل یازدهم: ریشه‌یابی تحولات اداری و اقتصادی عصر داریوش اول و...
۲۱۳.....	تحولات اقتصادی و پولی در عصر داریوش
۲۱۴.....	سیاست‌های مالیاتی

۲۱۵	..... خطوط ارتباطی
۲۱۹	..... پی‌نوشت‌ها
۲۲۱	..... فصل دوازدهم: بحثی پیرامون زبان و خطوط ایرانی
۲۲۵	..... منشأ خط میخی
۲۲۶	..... خطوط و زبان‌های رایج در دوره‌ی هخامنشیان
۲۳۰	..... پی‌نوشت‌ها
۲۳۱	..... فصل سیزدهم: نقد و بررسی علل خارجی شکست امپراتوری هخامنشیان از...
۲۳۴	..... کورش هخامنش در برابر یونانیان
۲۳۹	..... کمبوجیه، ریوش و ادامه‌ی استراتژی کورش
۲۴۷	..... عصر اردشیر اول و سیاست هم‌باز از جنگ با یونانیان
۲۵۳	..... پی‌نوشت‌ها
۲۵۷	..... فصل چهاردهم: نقدی بر اندیشه‌ی تاریخی نگاری عهد اسکندر مقدونی در ایران باستان
۲۷۷	..... پی‌نوشت‌ها
۲۸۳	..... فصل پانزدهم: جستاری بر زمینه‌های برآمدن ناکبان در خراسان بزرگ...
۲۸۷	..... جایگاه فرهنگی پارت در ایران و در «ساختار ملوک‌ناتیا»، اشکانیان و رومیان»
۲۸۹	..... پدیناری و پایداری قبایل پرنی در پارتوا...
۳۰۰	..... پی‌نوشت‌ها
۳۰۷	..... فصل شانزدهم: سرنوشت متصرفات اسکندر و تلاش اشکانیان برای تسلط بر اقتصاد جهان
۳۰۹	..... دوران کوتاه اسکندر مقدونی و نتایج حکومت او بر ایران
۳۱۰	..... مرگ اسکندر و تأثیر آن بر جریان جانشینی او
۳۱۱	..... جنگ‌های جانشینی اسکندر و نتایج آن (۳۲۳-۲۸۱ پ.م)
۳۱۲	..... آغاز عصر سلوکیان در ایران
۳۱۴	..... چگونگی حکومت سلوکیان بر ایران
۳۱۵	..... سلوکیان درگیر مشکلات شرق و غرب
۳۱۶	..... روند حاکمیت سلوکیان بر متصرفات آسیایی
۳۱۶	..... مدیریت سلوکیان بر ساتراپی‌های عصر هخامنشیان
۳۱۹	..... علل برخورد رومیان و اشکانیان
۳۲۰	..... مهرداد دوم و ارتباط با جهان شرق و غرب در جاده‌ی ابریشم
۳۲۳	..... نخستین ارتباط رومیان و پارتیان و نتایج آن در جاده‌ی ابریشم
۳۲۵	..... تأثیر جاده ابریشم بر اقتصاد جهانی و روابط ایران و روم

۳۲۶	جنگ‌های ایران اشکانی و جمهوری روم
۳۲۷	نخستین جنگ با روم در زمان فرهاد سوم
۳۲۸	دومین جنگ در زمان ارد دوم
۳۳۲	سومین جنگ در زمان فرهاد چهارم (۳۷-۲ پ.م)
۳۳۴	نگاهی به نتایج جنگ‌های کراسوس و مارکوس آنتونیوس با ایران عهد اشکانی
۳۳۷	پی‌نوشت‌ها
۳۴۱	فصل هفدهم: آغاز روابط نوین ایران اشکانی و امپراتوری روم
۳۴۳	امپراتوری روم و رابطه با فرهاد چهارم
۳۴۵	فرهاد چهارم و ملکه موزا
۳۴۶	سیاست روم در ایران بر پایه تنصیف اشکانیان
۳۴۸	اشکانیان و سیاست‌های چین مذهبی
۳۵۰	انحطاط اشکانیان و نقش روم در دولت
۳۵۳	اختلال در ساختار حکومت
۳۵۴	حضور ساسانیان در جنوب ایران
۳۵۸	نقش دولت ساسانی در براندازی دولت اشکانی
۳۶۰	پی‌نوشت‌ها
۳۶۵	فصل هجدهم: چگونگی نظام کشورداری سلوکیان و پارتیان
۳۶۷	نظام کشورداری سلوکیان
۳۶۹	تشکیلات سپاه و نظام دفاعی سلوکیان
۳۷۱	اقتدار سلوکیان در آخرین مراحل حکومت
۳۷۲	حضور مؤثر پارت‌ها در تاریخ ایران
۳۷۴	نظام دولتی و طبقاتی ایران در زمان پارتیان
۳۷۷	القاب درباری در دوره‌ی پارتی
۳۷۸	نگاهی به جایگاه، موقعیت و فرماندهی پادشاه در عصر پارت‌ها
۳۸۱	تشکیلات، تجهیزات و بدنه‌ی سپاه پارتی
۳۸۵	پی‌نوشت‌ها
۳۸۷	فصل نوزدهم: ساسانیان و تاریخ ایران
۳۸۹	نقد مقایسه‌ای منابع قرون اولیه اسلامی با منابع نوین غربی پیرامون ساسانیان
۴۰۵	پی‌نوشت‌ها

۴۰۹	فصل بیستم: عروج اردشیر اول ساسانی.....
۴۱۱	ویژگی سرزمین پارس مقارن ظهور ساسانیان (۲۲۵-۲۰۰ م).....
۴۱۴	آغاز قدرت ساسانیان (۶۵۱-۲۲۴ م).....
۴۱۷	سلطنت اردشیر (۲۴۱-۲۲۴ م).....
۴۲۱	پی‌نوشت‌ها.....
۴۲۵	فصل بیست و یکم: پدیداری امپراتوری ساسانیان.....
۴۲۷	پدیداری امپراتوری ساسانیان.....
۴۲۹	سیاست دی دنی شاپور.....
۴۳۲	پیروزی‌ها، نظامی و سیاسی شاپور یکم.....
۴۳۴	مرگ شاپور یکم و تغییرات در سرنوشت نظام ساسانی.....
۴۴۱	پی‌نوشت‌ها.....
۴۴۳	فصل بیست و دوم: سیاست دین و دین‌گستری ساسانیان.....
۴۴۵	سیاست‌های دینی ساسانیان از شاپور دوم تا بهرام گور.....
۴۴۳	سیاست دینی و دین‌گستری ساسانیان از زندگاد مورخان.....
۴۴۹	توجه به ارمنستان به عنوان پایگاهی استراتژیک.....
۴۷۴	فرمان یزدگرد به ارامنه و جنگ در ارمنستان.....
۴۸۱	پی‌نوشت‌ها.....
۴۸۷	فصل بیست و سوم: مزدک و مزدکیان در مسیر تاریخ ساسانی.....
۴۸۹	مورخان اسلامی و دیدگاه‌های آنان درباره عهد قباد و جنبش مزدک.....
۵۰۶	نقدی بر منابع غربی هم‌روزگار ساسانی در باب مزدک.....
۵۱۰	پی‌نوشت‌ها.....
۵۱۳	فصل بیست و چهارم: ارزیابی تاریخی درباره‌ی عملکرد اجتماعی و سیاسی عصر هرزد و ساسانیان.....
۵۱۵	ارزیابی تاریخی درباره‌ی عملکرد اجتماعی و سیاسی عصر هرزد چهارم.....
۵۲۰	پی‌نوشت‌ها.....
۵۲۳	فصل بیست و پنجم: نبرد ذوقار.....
۵۲۵	بررسی روند تاریخی چرایی شکل‌گیری جنگ ذوقار.....
۵۲۷	گناهان نعمان بن منذر.....
۵۳۳	زمان نبرد ذوقار در روایات مختلف مورخان اسلامی و غربی.....
۵۳۷	پی‌نوشت‌ها.....

۵۳۹	فصل بیست و ششم: ساسانیان در سراسرایی سقوط
۵۴۲	الف) وضعیت سیاسی
۵۴۷	ب) تشکیلات اداری و طبقاتی
۵۵۲	ج) وضعیت اقتصادی
۵۵۶	د) وضعیت اعتقادی
۵۶۱	هـ) وضعیت نظامی
۵۶۴	بحران مشروعیت در حکومت ساسانی
۵۶۷	۱- عوامل سیاسی
۵۶۹	۲- عوامل اجتماعی و اقتصادی
۵۷۱	۳) عوامل نظامی
۵۷۳	۴- عوامل دینی
۵۷۶	پی‌نوشت‌ها
۵۸۳	منابع و مأخذ
۶۰۳	فهرست اعلام (نمایه)

سخن ناشر

روزگار می‌گذرد.

شهرها، روستاها، مردم می‌شود و روزها شب. آنچه می‌ماند یاد نیک و بدی است.

چه شد که انسان، این نیکو، بدی را برگزید و حیات موجودات زنده را نادیده گرفت و در گروی خودخواهی‌های خود تاراج داد. در زمان‌های گذشته مردمان برای زنده ماندن و بقای خود می‌جنگیدند و در سال ۱۰۰۰ با وجود دانستن اینکه جنگ، جهان را به نابودی می‌کشاند، هنوز بیشتر در حال ساختن استاده از ملاح‌های کشتار جمعی‌اند.

تاریخ بیانگر آن است، و بیان رستگاری را نویسنده و تاریخ‌دانی کوشا و بی‌تعصب و بی‌آلایش، دکتر اصغر محمودآبادی، که به مردم را به عشق می‌ورزد به رشته‌ی تحریر درآورده است. سپاسگزارم از استاد دکتر روزبه زرین کوب که سهم بسزایی در بهینه شدن این کتاب، با همراهی و همیاری دانشجوی خود، رضا اردو، دانشجوی مقطع دکتری، که او نیز فردی است فرهیخته و پژوهشگر، این اثر را ماندگار ساختند.

جای دارد از استاد گرانمایه، استاد دکتر جلال الدین کزازی که بنا به درخواست اینجانب سروده‌ای را مبتنی بر محتوای این کتاب و در وصف حال این زمانه سرودند، سپاس نهم. امید است با خواندن این کتاب از تاریخ درس بگیریم و از تکرار و راندن کشتار، نادیده گرفتن حقوق بشر در گذر زمان اجتناب کنیم.

باشد از جمله کسانی باشیم که در همبستگی خود ملی بیندیشیم و عمل کنیم.

تندرستی و شادکامی و هم‌زوری دوستان را ارج می‌نهم و پایداری و آبادانی سرزمینم را خواهانم.

دیناز دهنادی

۹۸/۸/۲۰